

สัทธรรมปุณฑริกสูตร : พระธรรมมุ่งสู่พุทธยาน

Saddharmapundarikasūtra :

The Dharma Aims at Buddhayana

สุมาลี ลิ้มประเสริฐ*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาแก่นเรื่องของสัทธรรมปุณฑริกสูตรในด้านสาระสำคัญของเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า สัทธรรมปุณฑริกสูตรมุ่งเสนอหนทางแห่งการหลุดพ้นที่สำคัญและดีที่สุดว่ามีเพียงประการเดียวเท่านั้นคือพุทธยาน โดยชี้ให้เห็นว่าตริยาน คือ สวากยาน ปัจเจกพุทธยาน และโฬสีตวยานนั้นเป็นเพียงอุบายที่พระพุทธรองค์ทรงต้องการให้สรรพสัตว์ได้เรียนรู้ธรรมตามกำลังสติปัญญาของตนก่อน เมื่อพร้อมแล้วจึงจะได้เรียนรู้เรื่องเอกยานคือพุทธยาน สัทธรรม ปุณฑริกสูตร จึงชี้ให้เห็นว่าทุกคนสามารถบรรลุความเป็นพุทธะได้ โดยเริ่มต้นจากการสะสมคุณความดีตามกำลังสติปัญญาของตน

คำสำคัญ : พุทธยาน

* อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

This article aims at studying the main theme of the Saddharmapuṇḍīkasūtra. It is found from the study that the text presents the best way to attain enlightenment. It is the Buddhayāna which is the only way. The text also points out that the Buddha's teaching of Triyāna or three vehicles, namely the Śrāvakayāna, Pratyekabuddhayāna and Bhodhisattvayāna is merely a skillful means (upāyakaūśalya) applied by the Buddha in preparing all beings for a higher vehicle, that is Buddhayāna. The Saddharmapuṇḍīkasūtra points out further that every individual has the potential to become a Buddha by accumulating merits gradually according to his ability.

Keywords : Buddhayāna

บทนำ

เหมือนบ่อน้ำสำหรับผู้กระหาย เหมือนไฟสำหรับผู้เหน็บหนาว
เหมือนเสื้อผ้าสำหรับผู้เปลือยเปล่า เหมือนหัวหน้ากองคาราวานสำหรับ
พ่อค้า เหมือนมารดาของบุตร เหมือนเรือสำหรับผู้ต้องการข้ามฟาก
เหมือนแพทย์สำหรับคนเจ็บ เหมือนแสงสว่างสำหรับผู้ที่อยู่ในหนทาง
อันมืดมิด เหมือนแก้วมณีสำหรับผู้ที่ต้องการความร่ำรวย เหมือนราชา
อาณาจักรอันยิ่งใหญ่สำหรับพระราชาใช้เป็นป้อมปราการ เหมือนทะเล
สำหรับแม่น้ำทั้งหลาย เหมือนคบไฟที่จัดความมืดมิด

(Vaidya, ed. 1960 : 241)

ข้อความข้างต้นเป็นเนื้อความส่วนหนึ่งของสังคหกรรมปุณฺณทริกสูตร ปิฎกปิฎกที่ ๒๒
โกษขยราชปุรวโยคปิฎกที่ ๓ ทักขิณการการด้านวรรณคดีพุทธศาสนาอีกอ้างถึงเสมอ เมื่อ

ต้องการกล่าวถึงลักษณะเด่นของสังฆกรรมปณทริกสูตรว่าเหตุใดจึงเป็นพระสูตรที่พุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ข้อความดังกล่าวเหมือนกับพระพุทธองค์ได้ทรงสรุปคุณลักษณะของสังฆกรรมปณทริกสูตรว่าวิเศษเหนือสิ่งทั้งปวง เพราะเพียงผู้ใดรักษารวมบริยายในสังฆกรรมปณทริกสูตรแม้เพียงคาถาบทเดียวก็ได้บุญมากยิ่งกว่าผู้ที่ถวายโลกทั้งสามที่บรรจุสัตว์ตณมณีเป็นพุทธบูชา (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ผู้แปล ๒๕๔๓ : ๓๑๒) ความหมายของความเปรียบที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น ทำให้เห็นได้ว่าสังฆกรรมปณทริกสูตรเป็นส่วนที่ช่วยเติมเต็มในสิ่งที่มนุษย์ขาด และเป็นสิ่งที่ช่วยปิดเป้าในสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องการ คุณลักษณะเช่นนี้ ทำให้พุทธศาสนิกชนฝ่ายมหายานศรัทธาสังฆกรรมปณทริกสูตรอย่างสูง เพราะเชื่อว่าพระธรรมในพระสูตรจะช่วยให้ผ่านพ้นช่วงแห่งความทุกข์ไปได้ ดังนั้นแม้พระสูตรที่สำคัญในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานจะมีหลายพระสูตร* แต่ถือได้ว่าสังฆกรรมปณทริกสูตรสำคัญที่สุดเพราะได้รับการยอมรับนับถืออย่างแพร่หลายกว่าพระสูตรอื่น (Nariman 1992 : 64)

ประวัติความเป็นมา

สังฆกรรมปณทริกสูตรเป็นพระสูตรที่ไม่สามารถระบุผู้แต่งและเวลาที่แต่งได้อย่างแน่ชัด เพราะเมื่อพิจารณาเนื้อหาแต่ละปริวรรตที่แยกจากกันแล้ว เป็นไปได้ว่ามีการแต่งขึ้นในช่วงเวลาและผู้แต่งที่ต่างกัน ทั้งนี้เห็นได้จากลักษณะการแต่งที่บางแห่งมีเนื้อหาที่ไม่กลมกลืนกัน ซึ่งน่าจะเป็นเพราะมีการเพิ่มคาถาและร้อยแก้วบางส่วนเข้ามาภายหลัง (Kern 1968 : xix) เนื้อหาส่วนที่เก่าที่สุดน่าจะเรียบเรียงขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑ เพราะนาคราชผู้ก่อตั้งสำนักมหายิมิกะซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒ ได้อ้างถึงข้อความในสังฆกรรมปณทริกสูตรด้วย (Winternitz 1988 : 290) โดยส่วนที่เก่ากว่าคือปริวรรตที่ ๑-๒๐ และ ๒๗ ส่วนที่เพิ่มเติมภายหลังคือปริวรรตที่ ๒๑-๒๖ ที่น่าจะเพิ่มเข้ามาในช่วง ค.ศ. ๒๕๐ (ประมาณ พ.ศ. ๗๙๓) หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย (Kern 1963 : xxii)

* พระสูตรในมหายานที่สำคัญมี ๙ เล่ม คือพระธรรมทั้ง ๙ หรือเรียกรวมกันว่า ไวยาญสสูตร ได้แก่ อชฎาสาทริกาปรัชญาปารมิตา, สังฆกรรมปณทริกสูตร, ลลิตวิสตระ, ลังกาวตาระ หรือสังฆกรรม-ลังกาวตาระสุวรรณประภาส, คันถวยุหะ, ตถาคตคุหยกะ หรือตถาคตคุณชญาณ, สมาริชา, ทศภูมิสูตร (Winternitz 1988 : 283)

อย่างไรก็ตาม แม้ระยะเวลาในการแต่งของสัทธรรมปฎนทริกสูตรจะระบุไม่ได้แน่ชัด แต่ก็ก็เป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอที่จะทำให้พระสูตรฉบับนี้เป็นที่รู้จักและได้รับการนิยมนับถืออย่างกว้างขวางในเอเชีย เห็นได้จากที่มีการพบสัทธรรมปฎนทริกสูตรในที่ต่างๆ ที่สำคัญได้แก่ ฉบับภาษาสันสกฤตในเนปาล ใน Gilgit (ปัจจุบันอยู่ในปากีสถาน) ใน Kashgar และ Khâdalik ในเอเชียกลาง (Akira 1998 : 283) การพบฉบับสันสกฤตหลายฉบับเช่นนี้ นับเป็นเรื่องสำคัญมาก แม้จะเป็นฉบับคัดลอกก็ตาม ทั้งนี้เพราะต้นฉบับภาษาสันสกฤตดั้งเดิมที่แต่งขึ้นในอินเดียได้สูญหายไปนานแล้ว การศึกษาค้นคว้าสัทธรรมปฎนทริกสูตรจึงต้องใช้ฉบับแปลเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นเมื่อได้ฉบับภาษาสันสกฤตมาจึงช่วยให้การตรวจชำระเนื้อหาของสัทธรรมปฎนทริกสูตรเป็นไปได้ชัดเจนขึ้น ดังที่ได้มีการชำระต้นฉบับภาษาสันสกฤตและจัดพิมพ์ขึ้นใหม่หลายครั้ง (Vaidya, ed. 1960 : vii-viii) ได้แก่

ครั้งที่ ๑ H. Kern และ B. Nanjio ได้ชำระต้นฉบับและจัดพิมพ์เป็นอักษรเทวนาครีเมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๘-๑๙๑๒ (พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๔๖๓) ที่เซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก ประเทศรัสเซีย โดยตรวจสอบจากต้นฉบับภาษาสันสกฤตที่ได้มาจากที่ต่างๆ ๖ ฉบับด้วยกัน

ครั้งที่ ๒ U. Wogihara และ C. Tsuchida ได้ตรวจสอบชำระฉบับภาษาสันสกฤตและจัดพิมพ์เป็นอักษรโรมันใน ค.ศ. ๑๙๓๔ (พ.ศ. ๒๔๗๗) ที่โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น โดยทั้งสองได้ชำระจากฉบับที่ Kern และ Nanjio ชำระแล้วกับต้นฉบับภาษาสันสกฤตฉบับเดียวกับที่ Kern และ Nanjio ใช้

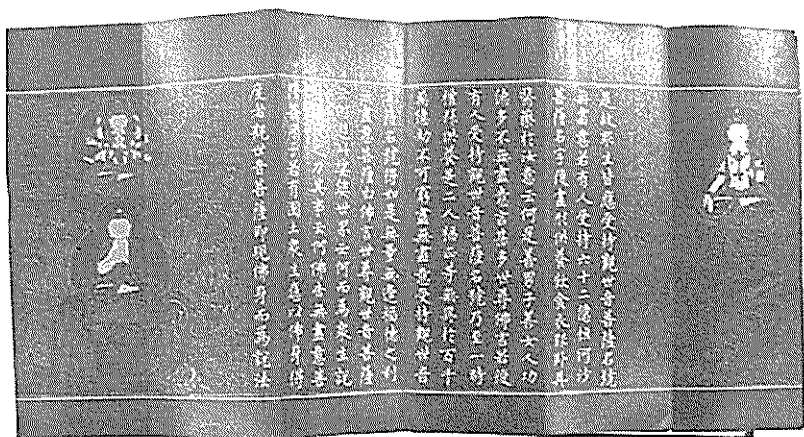
ครั้งที่ ๓ Nalinaksa Dutt ได้ตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์เป็นอักษรเทวนาครีเมื่อ ค.ศ. ๑๙๕๓ (พ.ศ. ๒๔๙๖) โดยใช้ฉบับที่ดีพิมพ์ ๒ ครั้งก่อนช่วยในการชำระ รวมทั้งได้ใช้ต้นฉบับบางส่วนที่พบในเอเชียกลาง และใน Gilgit ช่วยในการตรวจสอบด้วย

ครั้งที่ ๔ P.L. Vaidya ได้ตรวจสอบชำระและจัดพิมพ์เป็นอักษรเทวนาครีเมื่อ ค.ศ. ๑๙๖๐ (พ.ศ. ๒๕๐๓) โดยใช้ต้นฉบับที่ดีพิมพ์ ๓ ครั้งแรกในการตรวจสอบ แต่ได้เพิ่มเติมดัชนีของคาถา ชื่อเฉพาะ และคำศัพท์ยากด้วย

นอกจากฉบับที่เป็นภาษาสันสกฤตแล้ว ยังมีฉบับแปลอีกหลายสำนวนทั้งภาษาตะวันตกและภาษาตะวันออก

ในส่วนที่เป็นภาษาตะวันตก มีฉบับแปลภาษาทิเบตที่ Surendrabodhi และ Sna-nam Ye-wessde เป็นผู้แปล (Vaidya, ed. 1960 : viii) ส่วนฉบับภาษาจีนนั้นมีถึง ๖

สำนวน คือฉบับที่แปลขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๗๙๘, ๘๒๙, ๘๓๓, ๘๗๘, ๙๔๙ และ ๑๑๔๔ แต่ที่ยังคงเหลืออยู่ถึงปัจจุบันนี้มีอยู่ ๓ สำนวน คือ เจิง-ฝ่า-ฮั่ว-จิ้ง ฉบับแปลของพระธรรมรักษ์ พ.ศ. ๘๒๙ เหมียว-ฝ่า-เหลียน-ฮั่ว-จิ้ง (เหมียวฮวบเนยฮั่วเก็ง หรือเหมียวโฮเร็งเงเคียว) ฉบับแปลของพระกุมารชีวะ พ.ศ. ๙๔๙ เทียน-เป็น-เหมียว-ฝ่า-เหลียน-ฮั่ว-จิ้ง ฉบับแปลของพระญาณคุปต์ (ชญาณคุปต์) และพระธรรมคุปต์ พ.ศ. ๑๑๔๔ (สุรพล เพชรศรี ๒๕๔๓ : ๕) ฉบับแปลภาษาจีนทั้ง ๓ ฉบับนี้ ฉบับของพระกุมารชีวะเป็นฉบับที่ได้รับความนิยมมากที่สุดทั้งในประเทศจีน เกาหลี และญี่ปุ่น*

สัทธรรมปฺนทริกสูตรฉบับภาษาจีน

สัทธรรมปฺนทริกสูตรที่จัดพิมพ์เป็นภาษาไทยเท่าที่พบ มี ๔ ฉบับ คือฉบับที่ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ แปลจากฉบับภาษาอังกฤษโดยยึดฉบับของ Kern เป็นหลักและเทียบเคียงกับฉบับอื่น ฉบับที่สุรพล เพชรศรีเป็นผู้สรุปและอธิบายความโดยยึดเนื้อความตามฉบับของพระกุมารชีวะเป็นหลัก ฉบับที่ศักดิ์สิทธิ์ หิรัญแสงรัตน์ เป็นผู้ย่อความโดยยึดเนื้อหากจากฉบับของพระกุมารชีวะเป็นหลักเช่นกัน และฉบับที่ชะเอม แก้วคล้ายปริวรรต

* สัทธรรมปฺนทริกสูตรฉบับของพระกุมารชีวะที่รู้จักกันในญี่ปุ่น เรียกตามภาษาญี่ปุ่นว่า เมียวโฮเร็ง เงเคียว เมียวโฮ หมายถึง สัทธรรม เร็งเง หมายถึง ปฺนทริก หรือฮั่วขาว เคียว หมายถึง สูตร หรือบางครั้งเรียกย่อว่า ฮวบฮั่วเก็ง หรือโฮเคเคียวบ้าง (สุรพล เพชรศรี ๒๕๔๓ : ๒๖)

และแปลจากภาษาสันสกฤต ทั้ง ๔ ฉบับนี้ ฉบับที่แพร่หลายมากที่สุดคือฉบับของ
ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ เห็นได้จากการจัดพิมพ์ขึ้นหลายครั้ง นับตั้งแต่จัดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ
พ.ศ. ๒๕๒๕ จนถึงครั้งที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓*

ในส่วนที่เป็นภาษาตะวันตก ฉบับแรกคือภาษาฝรั่งเศส ที่ E. Burnouf แปลจาก
ฉบับภาษาสันสกฤต โดยให้ชื่อว่า Le Lotus de la bonne Loi พิมพ์ในปารีส ประเทศฝรั่งเศส
เมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๒ (พ.ศ. ๒๔๙๕) (Vaidya, ed. 1960 : viii-ix) ส่วนฉบับต่อ ๆ มาเป็นภาษา
อังกฤษ (ส. ศิวรักษ์, คำนำ ๒๕๔๓ : ๑๗) ได้แก่

๑. The Saddharmapundarika or The lotus of The True Law พิมพ์เมื่อ ค.ศ.
๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๒๗) H. Kern แปลจากฉบับภาษาสันสกฤต

๒. Scriptures of the Lotus Blossom of the fine Dharma พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๐
(พ.ศ. ๒๕๑๓) L. Hurvitz ใช้ฉบับของพระกุมารชีวะเปรียบเทียบกับให้เห็นข้อแตกต่างกับ
ฉบับสันสกฤต

๓. The Sutra of the Lotus Flower of the Wonderful Law พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๔
(พ.ศ. ๒๕๑๗) Sanchu Murana แปลจากฉบับภาษาจีนของพระกุมารชีวะ

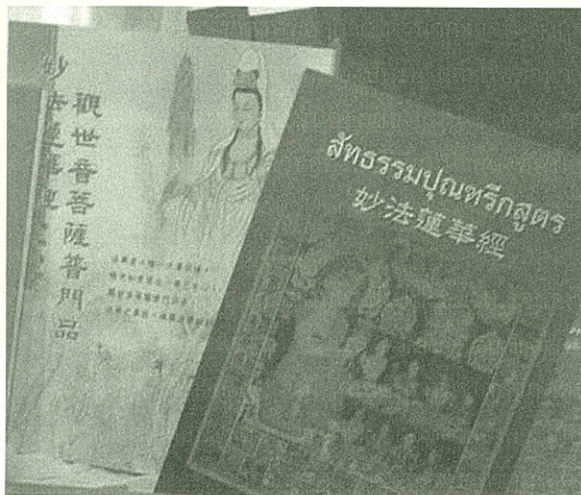
๔. The Three fold Lotus Sutra พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๕ (พ.ศ. ๒๕๑๘) Bunno Kato,
Yoshiro Tamura และ Kojiro Miyasala แปลจากฉบับของพระกุมารชีวะ และพระสูตรอื่นๆ
อีก ๒ สูตร

๕. The Lotus Sutra พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๙๓ (พ.ศ. ๒๕๓๖) B. Watts แปลจาก
ฉบับของพระกุมารชีวะ

การที่สังฆธรรมปุนทริกสูตรฉบับภาษาสันสกฤตดั้งเดิมสูญหายไปนานแล้วใน
ประเทศอินเดีย ฉบับสันสกฤตที่เหลือตกทอดมาถึงปัจจุบันจึงเป็นฉบับที่คัดลอกมา
แต่ก่อนที่ฉบับภาษาสันสกฤตสูญหายไปนั้น พระสูตรฉบับนี้น่าจะแพร่หลายไปยังดินแดน
อื่นแล้ว เพราะฉบับแปลภาษาจีนฉบับแรกมีขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๗๙๘ นั้น น่าจะถ่ายทอดจาก
ต้นฉบับเดิมก่อนที่จะสูญหายไป เพราะฉะนั้นเมื่อต้นฉบับเดิมสูญหายไปก็ไม่ได้เป็น
อุปสรรคต่อความแพร่หลายของสังฆธรรมปุนทริกสูตรในดินแดนอื่น ดังเห็นได้จากใน
ประเทศจีนมีการแปลพระสูตรฉบับนี้ถึง ๖ ล้านวนด้วยกัน และฉบับภาษาจีนนี้ยัง
แพร่หลายไปยังประเทศข้างเคียงคือ ญี่ปุ่นและเกาหลีด้วย

* บทความนี้จะใช้ฉบับที่ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์เป็นผู้แปลในการศึกษา

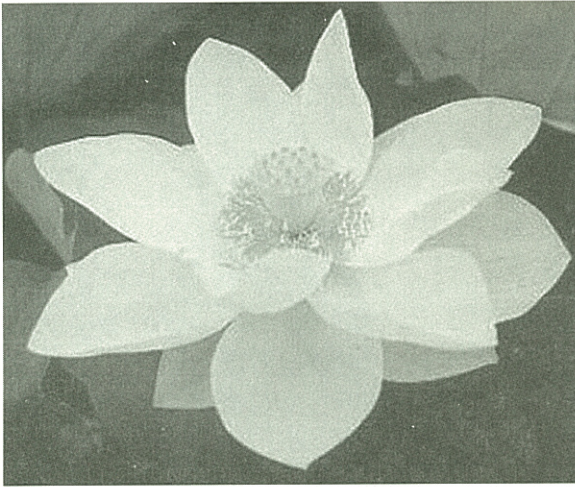
สังฆกรรมปฐกฐิกสูตร
ฉบับต่าง ๆ

ความแพร่หลายของสังฆกรรมปฐกฐิกสูตรไม่ได้มีเพียงประเทศในเอเชียเท่านั้น แต่ยังได้แพร่กระจายไปยังประเทศตะวันตกด้วย เพราะมีทั้งฉบับแปลภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษมีการแปลหลายสำนวน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนใหญ่ใช้ฉบับภาษาจีนของพระกุมารชีวะเป็นต้นฉบับในการแปล ทั้งนี้ น่าจะเป็นไปได้ว่าการเผยแผ่พระธรรมของฝ่ายมหายานโดยเฉพาะสังฆกรรมปฐกฐิกสูตร ที่ทำให้ชาวตะวันตกสนใจศึกษากันอย่างมกนั้นมาจากประเทศจีน เพราะประเทศจีนในช่วงที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองนั้น สังฆกรรมปฐกฐิกสูตรได้กลายเป็นพระสูตรสำคัญที่ก่อให้เกิดสำนักพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานขึ้น (ราว พ.ศ. ๑๐๘๑-๑๑๔๐) คือสำนักสังฆกรรมปฐกฐิกะ หรือสำนักเทียนไท่ที่เชื่อว่าสังฆกรรมปฐกฐิกสูตรเป็นคำสอนสุดท้ายและสำคัญสูงสุดของพระพุทธองค์ รวมทั้งใช้เป็นพระสูตรหลักในการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระพุทธองค์ด้วย (สุรพล เพชรศรี ๒๕๔๓ : (๖)) สำนักนี้จึงพยายามเผยแผ่สังฆกรรมปฐกฐิกสูตรออกไปอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งมีผู้นำไปเผยแผ่ยังประเทศตะวันตกด้วย

เนื้อหาโดยสังเขป

Hirakawa Akira (1998 : 284) ได้อธิบายความหมายของชื่อพระสูตรสังฆกรรม

ปทุมทริก หมายถึง ดอกบัวขาว

ปทุมทริกะว่า สัทธรรม หมายถึง พระธรรมที่จริงแท้เปรียบประดุจดอกบัวขาว คือ ปทุมทริกะที่เกิดจากโคลนตมแต่สะอาดบริสุทธิ์ยิ่ง ดังนั้นพระสูตรนี้จึงอธิบายถึงพระธรรมที่จริงแท้เป็นธรรมอันบริสุทธิ์ที่มาจากจิตใจ เช่นเดียวกับ H. Kern (1963 : ix) ได้กล่าวว่า M. Anesaki ได้อธิบายความหมายของชื่อสัทธรรมปทุมทริกะไว้ว่า ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์สะอาดและความสมบูรณ์พร้อม เพราะดอกบัวนั้นเกิดจากโคลนตมแต่ไม่เปดเปื้อน เช่นเดียวกับพระพุทธองค์ที่ประสูติในโลกนี้ แต่ทรงอยู่เหนือโลก และการที่ดอกบัวบานเต็มที่จนเผยให้เห็นผลที่สุกงอม (ฝักบัว) นั้น ก็เช่นเดียวกับความจริงแท้ที่พระพุทธองค์ทรงได้มาจากการตรัสรู้ด้วยพระองค์เองและเผยแผ่ต่อมาจากความหมายของชื่อพระสูตรดังกล่าวข้างต้นนี้ ทำให้พอจะเข้าใจเนื้อหาโดยรวมได้ว่า พระสูตรนี้ต้องการแสดงพระธรรมอันบริสุทธิ์ดุจดอกบัวขาวที่พระพุทธองค์ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองว่า เป็นหลักธรรมที่ดี เป็นจริง และสมบูรณ์ที่สุด

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาของสัทธรรมปทุมทริกสูตรได้ชัดเจนขึ้น จึงจะกล่าวถึงเนื้อหาโดยย่อของสัทธรรมปทุมทริกสูตรทั้ง ๒๗ பிரவரต ดังนี้

๑. นิทานปริวรรต (nidānaparivarta) กล่าวถึงพระพุทธองค์ประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ พร้อมด้วยพระสาวก และพุทธบริษัทจำนวนมาก มีเหตุมหัศจรรย์เกิดขึ้น ๖ ประการ ที่เป็นนิมิตแสดงว่าพระพุทธองค์จะทรงแสดงธรรมอันยิ่งใหญ่คือ สัทธรรมปทุมทริกะ

๒. อุปายเกาศัลยปวิวรรต (upāyakaśalyaparivarta) กล่าวถึงพระพุทธองค์ได้ทรงอธิบายธรรมแก่พระสารีบุตรว่า การบรรลุธรรมของพระพุทธองค์นั้นแม้จะเป็นไปได้ด้วยศรียาน คือ สวากยาน ปัจเจกพุทธาน และโพธิสัตว์ยาน แต่ก็ยังไม่ใช้การบรรลุธรรมขั้นสูงสุดตามที่เคยเข้าใจ เพราะความจริงมียานที่สำคัญและสูงสุดเพียงยานเดียวอันเป็นเอกยานคือ พุทธยาน

๓. เอาปัมยปวิวรรต (aupamyaparivarta) (อุปไมยปวิวรรต) พระพุทธองค์ทรงเล่านิทานเปรียบเทียบเรื่องไฟไหม้บ้านเศรษฐีเพื่อเปิดเผยถึงพุทธยาน เรื่องมีว่าบ้านเศรษฐีไฟไหม้ แต่ลูกๆ กำลังเพลินกับการเล่นจึงไม่สนใจไฟ อีกทั้งบ้านก็มีประตูเดียว เศรษฐีจึงได้ทำอุบายล่อหลอกให้ลูกๆหนีไฟ โดยบอกว่ามีของเล่นเป็นรถ ๓ ชนิดคือ รถเทียมแพะ รถเทียมกวาง และรถเทียมโค รออยู่ข้างนอก ลูกๆ จึงรีบวิ่งออกมา หลังจากนั้นลูกๆก็ได้ร้องขอรถ เศรษฐีจึงได้สร้างรถคันใหญ่สวยงามที่เทียมโคใหญ่แข็งแรงให้ซึ่งหมายถึงพุทธยานแทนรถทั้งสามที่หมายถึงสวากยาน ปัจเจกพุทธาน และโพธิสัตว์ยาน

๔. อธิมุกติปวิวรรต (adhimuktiparivarta) เมื่อพระพุทธองค์ทรงเล่านิทานเปรียบเทียบเรื่องไฟไหม้บ้านเศรษฐีแล้ว พระสาวก ได้แก่ พระสุภูติ พระมหากัจจายนะ พระมหากัสสปะ และพระโมคคัลลานะได้เกิดศรัทธาในเอกยาน จึงกราบทูลขอประทานอนุญาตพระพุทธองค์เพื่อแสดงความเข้าใจเรื่องเอกยานเล่านิทานเปรียบเทียบเรื่องเศรษฐีกับลูกยากจนที่หนีออกจากบ้านไปเป็นเวลานาน เมื่อกลับมาบ้าน เศรษฐีจำลูกได้แต่ลูกชายจำพ่อไม่ได้ และด้วยความที่ลูกชายเคยชินกับการมีรายได้เพียงเล็กน้อยพอประทังชีวิต พ่อจึงทำอุบายให้คนในบ้านไปชวนลูกชายมาทำงานเพื่อให้คุ้นเคยและเรียนรู้งานในบ้านของเศรษฐี จนในที่สุดลูกชายก็สามารถเรียนรู้งานได้อย่างดี และจัดการแทนเศรษฐีได้ทุกอย่าง เศรษฐีจึงได้เผยความจริงให้ทุกคนได้ทราบว่าผู้ที่ทำงานให้แก่ตนนี้เป็นลูกชาย เศรษฐีในเรื่องก็คือ พระพุทธองค์ที่ทรงปรารถนาให้สรรพสัตว์ซึ่งคือลูกได้รับการบรรลุธรรมอันประเสริฐ

๕. เอาษธิปวิวรรต (auśadhiparivarta) พระพุทธองค์ทรงเล่านิทานเปรียบเทียบเรื่องพืช ๓ ชนิดกับฝน ที่ถึงแม้พืชทั้ง ๓ ชนิดจะต่างชนิดต่างขนาดกัน แต่ต่างก็ได้รับน้ำฝนเช่นเดียวกัน เปรียบเหมือนกับพระพุทธองค์มีพระกรุณาประดุงฝนที่โปรยปรายมาแก่ต้นไม้ซึ่งคือสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ต่างก็มีกำลังและสติปัญญาต่างกัน เหมือนกับที่แต่ละคนจะไปถึงยานทั้งสามได้ตามกำลังของตน และนิทานเรื่องชายตาบอดแต่กำเนิด

๑๗๘ สุมาสี ลืมประเสริฐ

ที่ไม่เคยเชื่อว่ามี ความงามและความน่าเกลียด จนเมื่อหมอมารักษาจนหาย เมื่อตาดีแล้ว เขาก็คิดว่าเขารู้ทุกอย่าง แต่เมื่อมีผู้มาบอกว่าสิ่งที่เขารู้นั้นไม่จริง หากต้องการรู้จริงต้อง ปฏิบัติตามทางแห่งพุทธยาน หมอนั้นคือพระพุทธรองค์ ผู้รู้คือพระโพธิสัตว์ ชายตาบอด คือสรรพสัตว์ทั้งหลาย

๖. วายากรณปริวรรต (vyākaraṇaparivarta) พระพุทธรองค์ทรงพยากรณ์อัครสาวก ทั้งสี่คือ พระมหากัสสปะ พระสุภูติ พระมหากัจจายนะ และพระโมคคัลลานะ ว่าจะได้ เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

๗. ปุรวโยคปริวรรต (pūrvayogaparivarta) เป็นเรื่องของพระมหาภิณยานา ภิภูตถาคตเจ้าในอดีตชาติทรงมีโอรส ๑๖ พระองค์ออกบวชพร้อมกัน และพระตถาคตเจ้า พระองค์นี้ทรงเป็นผู้แสดงสัทธรรมปฐกฐิตุสตรแก่ชนทั่วไป ทั้งพระพุทธรองค์ยังทรง เล่านิทานเรื่องเมืองเนรมิตที่มีคนกลุ่มหนึ่งต้องการเดินทางไปยังดินแดนมหาสมบัติ โดย มีผู้นำทางที่ชาญฉลาดนำทางผ่านหนทางทุรกันดาร จนบางคนในกลุ่มท้อถอย ผู้นำทาง จึงเนรมิตเมืองให้เข้าไปพักผ่อน เมื่อได้พักสบายแล้ว ผู้นำทางก็บันดาลให้เมืองหายไป และบอกว่าเหลือหนทางอีกไม่ไกลขอให้เดินทางต่อไป ผู้นำทางคือพระพุทธรองค์ ส่วน ผู้เดินทางคือสรรพสัตว์ที่แสวงหาสมบัติล้ำค่าคือพุทธยานที่หากทราบเรื่องพุทธยาน ตั้งแต่แรกก็จะพากันคิดว่าเป็นหนทางที่จะไปถึงได้ยาก เมืองเนรมิตที่ได้เข้าไปพักผ่อนจึง เป็นการให้ทราบถึงยานทั้งสามก่อน

๘. ปัญจภิกษุศตวายากรณปริวรรต (pañcabhikṣuśatavyākaraṇaparivarta) พระ พุทธรองค์ได้ทรงพยากรณ์พระสาวกซึ่งเป็นพระอรหันต์ ๕๐๐ รูปว่าจะได้เป็นพระพุทธรเจ้า นามสมันตประภาสทั้งหมด

๙. อานันทาทิวายากรณปริวรรต (ānandādivyākaraṇaparivarta) พระพุทธรองค์ทรง พยากรณ์ พระอานนท์ พระราหุล พร้อมกับพระเสขะและอเสขะ* อีก ๒,๐๐๐ รูป

๑๐. ธรรมภาณกปริวรรต (dharma bhāṇakaparivarta) พระพุทธรองค์ทรงกล่าวว่า ผู้ใดบรรยายธรรมในสัทธรรมปฐกฐิตุสตรหลังจากที่พระองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ผู้นั้นจะได้บรรลुพระโพธิญาณ เพราะเป็นผู้ช่วยเหลือสรรพสัตว์จำนวนมาก

๑๑. สตุปสังฆทรรคนปริวรรต (stūpasamṇḍarśanaparivarta) กล่าวถึงเหตุอัศจรรย์ใน

* บุคคลที่ยังไม่ได้รับบรรพตผล และได้รับบรรพตผลแล้ว

ที่ธรรมสภา โดยที่เบื้องพระพักตร์ของพระพุทธองค์นั้นได้ปรากฏพระสถูปใหญ่และงดงาม พระพุทธองค์ได้ทรงชี้แจงให้สาวกทั้งหลายทราบว่าพระสถูปนั้นมีร่างกายอันสมบูรณ์ของ พระพุทธเจ้านามประภวรัตนะซึ่งได้ตั้งปณิธานไว้ว่าหลังจากนิพพานแล้ว เมื่อใดก็ตามที่มี ผู้บรรยายสังฆธรรมปฐกฐิกสูตร พระองค์ซึ่งอยู่ในพระสถูปจะไปปรากฏเบื้องหน้า ผู้บรรยายนั้น

๑๒. อุตสาหปริวรรต (*utsāhaparivarta*) พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์พระนาง มหาปชาบดี พระนางยโสธรา และทรงกล่าวถึงภาระอันยากลำบากของผู้จะเผยแผ่ สังฆธรรมปฐกฐิกสูตรหลังจากที่พระองค์เสด็จนิพพานแล้ว

๑๓. สุขวิหารปริวรรต (*sukhavihāraparivarta*) พระพุทธองค์ทรงให้ข้อปฏิบัติแก่ ผู้ที่จะสอนสังฆธรรมปฐกฐิกสูตรในสมัยกาลข้างหน้า โดยทรงเล่านิทานเปรียบเทียบเรื่อง พระราชาผู้พระราชทานรางวัลแก่ทหารที่ชนะศึก ทั้งนี้พระราชาได้ทรงพิจารณามอบเพชร ประดับมงกุฎแก่ทหารที่มีความเก่งกล้าเป็นพิเศษ เปรียบเหมือนพระพุทธองค์ที่จะทรงให้ พระโพธิญาณแก่ผู้ที่เหมาะสม

๑๔. โพธิสัตตวปฏิกิวิวิรสุมุทคมปริวรรต (*bodhisattvapṛthivīrasamudgama-parivarta*) กล่าวถึงพระโพธิสัตว์จำนวนมากได้เสด็จขึ้นมาจากรอยแตกของพื้นโลก ซึ่ง ล้วนเป็นพระสาวกของพระพุทธองค์ทั้งสิ้น ยังความสงสัยให้แก่พระเมตไตรยะมาก เพราะไม่เคยเห็นเหตุการณ์เช่นนี้มาก่อน

๑๕. ตถาคตายุสฺสปรมาณปริวรรต (*tathāgātāyusṣṭramāṇaparivarta*) พระ พุทธองค์ทรงเผยว่าเหตุที่พระองค์มีพระสาวกเป็นพระโพธิสัตว์จำนวนมากนับไม่ถ้วน เพราะ พระองค์ไม่เพียงตรัสรู้ในสมัยนี้เท่านั้น แต่ตรัสรู้มาแล้วในอดีตกาลนับไม่ถ้วน จึงได้ทรง ส่งสอนสรรพสัตว์มาแล้วจำนวนนับไม่ถ้วนเช่นกัน

๑๖. ปุณยบรรยายปริวรรต (*puṇyaparyāyaparivarta*) พระพุทธองค์ทรงจำแนก ผลบุญชนิดต่าง ๆ ที่บรรดาผู้ได้ฟังธรรมจากการตรัสรู้ของพระองค์จะได้รับ

๑๗. อนุมิตถาปุณยนिरเทศปริวรรต (*anumodanāpuṇyanirdeśaparivarta*) พระ พุทธองค์ทรงชี้แจงถึงการที่ผู้เผยแผ่พระสังฆธรรมปฐกฐิกสูตรแก่ผู้อื่น และผู้ฟังตอบรับ ด้วยความยินดีรวมทั้งได้เผยแผ่ต่อไปนั้น จะได้รับผลบุญมาก คือ ผู้เผยแผ่ ผู้ฟัง และผู้ที่ ชักชวนให้ผู้อื่นได้ฟังนั้น ล้วนได้บุญทั้งสิ้น

๑๘. ธรรมภาณกานุคังสาปริวรรต (*dharmabhāṇakāṇuśaṃsāparivarta*) พระ

พุทธองค์ทรงกล่าวถึงผลบุญของผู้สอนสังฆธรรมปณทริกสูตรจะได้รับในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านตา หู จมูก เป็นต้น

๑๙. *สหภาพริกุตปริวรรต (sadāparibhūtaparivarta)* เป็นเรื่องราวของพระโฬิสต์วีสหภาพริกุตะเมื่อก่อนสิ้นอายุขัยได้ฟังสังฆธรรมปณทริกสูตรและน้อมรับไว้ ทั้งยังได้เข้าถึงธรรมนั้น จึงได้ตั้งปณิธานขอต่ออายุเพื่อเผยแผ่พระธรรมแก่ผู้อื่นต่อไป

๒๐. *ตถาคตฤทธยภิกขังสการปริวรรต (tathāgataḍḍhyabhisamṣkāraparivarta)* กล่าวถึงปาฏิหาริย์ของพระพุทธองค์ที่มีพระกรุณาแสดงให้สรรพสัตว์ได้ประจักษ์และเกิดความปิติ เพื่อจะได้ร่วมกันรักษาสังฆธรรมปณทริกสูตรให้คงอยู่ต่อไป และพระประภฏรัตนตถาคตเจ้าทรงยกย่องสังฆธรรมปณทริกสูตร และผู้ที่เผยแผ่พระธรรมนี้

๒๑. *ธารณีปริวรรต (dhārāṇīparivarta)* เป็นส่วนที่ว่าด้วยธารณีซึ่งเป็นภสวตมมนตรีอันศักดิ์สิทธิ์ที่พระพุทธองค์ประทานให้แก่ผู้ที่รักษาสังฆธรรมปณทริกสูตรใช้คุ้มครองตน

๒๒. *โกษาจยราชปุรวโยคปริวรรต (bhaiṣajyarājapūrvayogaparivarta)* กล่าวถึงการบำเพ็ญกิจในอดีตชาติของพระโกษาจยราชที่อุทิศตนเพื่อพุทธธรรม ยอมสละอวัยวะเพื่อเป็นพุทธบูชา และกล่าวถึงคุณวิเศษของสังฆธรรมปณทริกสูตร

๒๓. *คัทททสวรปริวรรต (gadgadasvaraparivarta)* กล่าวถึงพระโฬิสต์วีสวรคัทททสวรผู้มีรูปร่างสง่างามมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ที่เขาคิชฌกูฏ ทำให้เกิดเหตุอัศจรรย์หลายประการ ทั้งนี้เพราะเป็นผู้บำเพ็ญกุศลบุญในอดีตชาติไว้มาก

๒๔. *สมันตมุขปริวรรตโต นามาวโลกิเตศวรวิกรวันนिरเทศปริวรรต (smantāmukhaparivartanāmāvalokiteśvaravikaravanīrdeśaparivarta)* กล่าวยกย่องคุณอันประเสริฐของพระอวโลกิเตศวรในด้านต่าง ๆ

๒๕. *ศุภวณฺหาราชปุรวโยคปริวรรต (śubhavyūharājapūrvayogaparivarta)* พระพุทธองค์ตรัสเล่าถึงพระราชานามว่าศุภวณฺหะ และพระมหาลีฬิมลทัตต์ พร้อมด้วยพระโอรส ๒ พระองค์คือ วิมลครมร์ และวิมลเนตร พระโอรสทั้งสองนั้นทรงศรัทธา พระพุทธธรรมมาก แต่พระราชามิทรงศรัทธา ครั้นเมื่อได้มีโอกาสสดับสังฆธรรมปณทริกสูตร จึงได้ทรงเข้าหาธรรมและเข้าพระทัยธรรมอย่างดี

๒๖. *สมันตภทโรตสหานปริวรรต (smantabhadrotsāhanaparivarta)* กล่าวถึงพระโฬิสต์วีสมันตภทร์ผู้ที่มาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อขอรับจะเป็นผู้ปกป้องคุ้มครอง ผู้ที่เจอน้อมรับ และถ่ายทอดสังฆธรรมปณทริกสูตรในกาลข้างหน้า

๒๗. อนุปรีนทนาปริวรรต (anuparīdanāparivarta) เป็นบทสรุปที่พระพุทธองค์ทรงมอบและถ่ายทอดพระโพธิญาณแก่พระโพธิสัตว์ทั้งหลายได้ช่วยกันนำไปถ่ายทอดแก่สรรพสัตว์ พร้อมทั้งแสดงธรรมบรรยายแก่คนทั่วไป บรรดาพระโพธิสัตว์ต่างปิติยินดีที่ได้รับมอบหมายภารกิจดังกล่าว และพร้อมจะดำเนินตามแนวทางของพระพุทธองค์

เนื้อหาของสังฆธรรมปฐกฏริกสูตรที่กล่าวมาโดยสังเขปนี้ มีความเด่นชัดในด้านการยกย่องพระพุทธองค์ว่าทรงอยู่เหนือสรรพสัตว์ และสรรพสิ่งทั้งปวง เนื่องจากพระธรรมอันประเสริฐประดุจดอกบัวขาวที่ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองนั้นยิ่งใหญ่ จนสามารถโน้มนำให้พุทธบริษัททั้งหลาย ได้แก่ เทวดา มนุษย์ ครุฑ ทนาค กินนร คนธรรพ์ ต่างศรัทธาและปฏิบัติตามแนวทางธรรมของพระองค์ ซึ่งนอกจากจะทำให้ตนเองได้พ้นทุกข์แล้วยังสามารถช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ด้วย เพราะพระองค์ทรงปรารถนาให้พุทธบริษัททั้งหลายที่เข้าใจพุทธธรรมได้ร่วมกันเผยแผ่พระธรรมแก่ผู้อื่นต่อไป เช่นเดียวกับที่พระองค์ทรงกระทำ ด้วยพระประสงค์ที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของพระองค์คือการทำให้สรรพสัตว์ได้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ดังนั้นเนื้อหาของสังฆธรรมปฐกฏริกสูตรจึงเน้นที่พระพุทธองค์ได้ทรงพยายามโน้มนำให้พุทธบริษัทได้ช่วยเผยแผ่สังฆธรรมปฐกฏริกสูตร แม้ยามที่พระองค์เสด็จปรินิพพานแล้วก็ตาม

สาระสำคัญในพระสูตร

ในด้านเนื้อหาที่แม้จะเน้นการยกย่องพระพุทธองค์และการโน้มนำให้พุทธบริษัทร่วมกันเผยแผ่พระธรรม แต่แก่นสำคัญที่เป็นแกนกลางของการนำเสนอเนื้อหาในสังฆธรรมปฐกฏริกสูตรคือการทำให้นุคคลทั่วไปได้เข้าใจว่าพระธรรมอันลึกซึ้งและสูงสุดที่ทุกคนสามารถบรรลุได้ถ้ามีความมุ่งมั่นพยายาม และควรจะช่วยกันเผยแผ่ต่อไป คือพระธรรมแห่งพุทธยาน ความลึกซึ้งและการเข้าถึงได้ยากนี้ จึงทำให้พระพุทธองค์ต้องทรงใช้อุบายในการสั่งสอนเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เพราะ “...สรรพสัตว์เต็มไปด้วยความแปดเปื้อนเต็มไปด้วยความโลภและมีพืชกุศลน้อย...พระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงใช้กุศโลบายในการอธิบายพระธรรมซึ่งมีเพียงหนึ่งเท่านั้น นั่นคือพุทธยาน ...” (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ผู้แปล ๒๕๔๓ : ๔๓) พระพุทธองค์ตรัสว่าพระธรรมแห่งพุทธยานเป็นของลึกซึ้ง พระตถาคตเจ้าเท่านั้นที่จะเข้าใจได้เพราะแม้แต่พระโพธิสัตว์ที่มี “...ความตั้งใจอันมั่นคง ความรู้แห่งพุทธธรรมก็ยังเกินสติปัญญาของพวกเขา” (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ผู้แปล ๒๕๔๓ : ๒๖)

และยัง “เป็นการยากยิ่งสำหรับพระสาวกและพระปัจเจกพุทธเจ้าที่จะเข้าใจได้” (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ผู้แปล ๒๕๔๓ : ๒๗) แสดงให้เห็นแก่นของเรื่องในสังฆกรรม ปุณทริกสูตรอย่างชัดเจนว่า ตรียาน อันได้แก่ สาวกยาน ปัจเจกพุทธยาน และ โพธิสัตว์ยานนั้น แม้จะประเสริฐแล้วแต่ก็ยังไม่เท่าพุทธยาน เพราะในคติของพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานนั้น เชื่อว่ากลุ่มที่ได้รับสาวกยานนั้นมุ่งเพียงอรหัตตภูมิหมดสิ้นกิเลสทั้งปวง เท่านั้น ส่วนกลุ่มที่ได้ปัจเจกพุทธยานเป็นผู้รู้แจ้งในปัจจุสมุปบาทด้วยตนเอง แต่ไม่สามารถแสดงธรรมสั่งสอนผู้อื่นได้ ทั้งสองยานนี้จึงจัดเป็นหินยานคือยานเล็ก ๆ เท่านั้น แต่ผู้ที่ได้รับโพธิสัตว์ยานเป็นผู้ปรารถนาพุทธภูมิเพื่อโปรดสัตว์ให้กว้างขวางกว่า ๒ ยาน แรก จึงจัดเป็นมหายานคือยานใหญ่ (อภิชาติ โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์ ๒๕๓๙ : ๑๐๙) แต่ในสังฆกรรมปุณทริกสูตรซึ่งเป็นพระสูตรของฝ่ายมหายานเช่นกันก็ยังเห็นว่าโพธิสัตว์ยานยังไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดแห่งการบรรลุมรรคผลของพระตถาคตเจ้า

ด้วยความที่พุทธยานเป็นธรรมชั้นสูง ลึกซึ้ง เข้าใจยาก พระพุทธองค์จึงต้องทรงใช้กุศโลบาย ได้แก่ ทรงแสดงนิทานเปรียบเทียบเพื่อให้พระสาวกทั้งหลายเข้าใจได้ง่ายขึ้น โดยทรงเล่านิทานทั้งหมด ๖ เรื่อง ได้แก่ เรื่องไฟไหม้บ้านเศรษฐี ในปริวรรตที่ ๓ เรื่องฝนกับพืชชนิดต่าง ๆ และเรื่องชายตาบอดแต่กำเนิดในปริวรรตที่ ๕ เรื่องเมืองนรมิต ในปริวรรตที่ ๗ เรื่องเพชรประดับมงกุฎในปริวรรตที่ ๑๓ และเรื่องนายแพทย์ผู้รักษานุตร ในปริวรรตที่ ๑๕

นิทานที่ทรงเล่าเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญของพุทธยานอันเป็นเอกยานนั้น มีเนื้อหาเป็นไปทำนองเดียวกันคือเปรียบเทียบพระพุทธรองค์ว่าทรงอยู่ในฐานะสูงกว่าผู้อื่น ได้แก่ ทรงเป็นบิดาผู้ช่วยเหลือบุตร ดังในเรื่องไฟไหม้บ้านเศรษฐี และในเรื่องนายแพทย์ผู้รักษานุตร ทรงเป็นนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ดังในเรื่องชายตาบอดแต่กำเนิด และในเรื่องนายแพทย์ผู้รักษานุตร หรือทรงเป็นฝนในเรื่องฝนกับพืชชนิดต่าง ๆ รวมทั้งทรงเป็นพระราชาในเรื่องเพชรประดับมงกุฎ

ลักษณะการเปรียบเทียบในนิทานเรื่องดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการเปรียบพระพุทธรองค์ว่าทรงอยู่ในฐานะสูงกว่าผู้อื่นนั้นไม่ได้มีนัยความหมายว่าสูงกว่าในด้านการแสดงอำนาจ หากมีนัยว่าอยู่ในฐานะที่พร้อมมากกว่าเพื่อเอื้อต่อการเป็นผู้ให้แก่ผู้อื่น ส่วนสรรพสัตว์ที่อยู่ในฐานะด้อยกว่าไม่ได้มีนัยความหมายว่าอยู่ในฐานะด้อยกว่าแต่หมายถึงเป็นผู้ที่ขาดแคลนบางสิ่งบางอย่างที่เหมาะสมจะเป็นผู้รับ คือเป็นบุตรที่ยัง

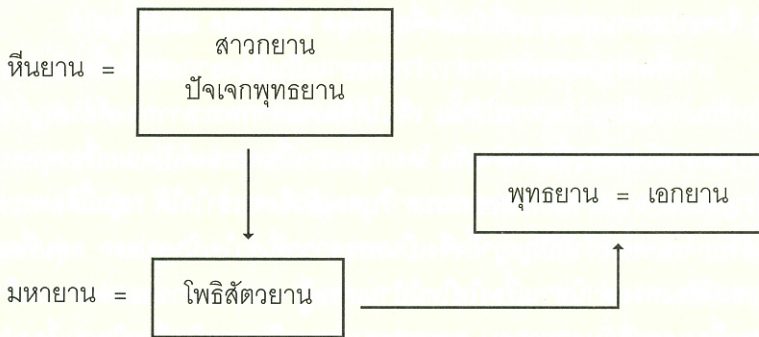
ไม่อาจดูแลตนเองได้ เป็นคนไข้ที่สุขภาพเสื่อมโทรม เป็นต้นไม้ที่ต้องการน้ำเพื่อการเจริญเติบโต เป็นข้าราชการที่ปรารถนาการได้รับการยกย่องจากพระราชา เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์ที่ทรงเสมือนอยู่ในฐานะบิดาย่อมให้สิ่งที่ดีที่สุดแก่บุตรเพราะความรัก ในฐานะนายแพทย์ย่อมให้ยาที่ดีที่สุดแก่คนไข้เพราะความเมตตา ในฐานะผณยอมให้ความชุ่มฉ่ำแก่ต้นไม้ทั้งหลายตามธรรมชาติ ในฐานะพระราชายอมให้รางวัลแก่ข้าราชการตามหน้าที่ของผู้ปกครองเพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้อยู่ใต้การปกครอง แม้พระพุทธองค์ในฐานะผู้ให้จะทรงมีความรัก ความเมตตาโดยเป็นไปตามธรรมชาติและหน้าที่ที่ไม่ได้เกิดจากการปรุงแต่ง เสแสร้ง และนัยความเปรียบของนิทานจะแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ในฐานะผู้ให้นั้นไม่ได้เลือกกว่าผู้รับจะเป็นผู้ใด แต่สิ่งที่ทรงเลือกด้วยการพิจารณาอย่างถี่ถ้วนคือ สิ่งที่จะให้แก่ผู้รับ เพราะผู้รับแต่ละคนมีความแตกต่างกันโดยเฉพาะในด้านสติปัญญา จึงมีขีดความสามารถในการรับไม่เท่ากัน พระพุทธองค์ทรงหยั่งรู้ถึงเหตุผลนี้ จึงทรงพิจารณาให้สิ่งที่เหมาะสมตามลำดับขั้นของความสามารถ เมื่อผู้รับพัฒนาความสามารถได้สูงขึ้นแล้ว จึงจะประทานพุทธยานที่เป็นสิ่งที่ยากที่สุด ลึกซึ้งที่สุด และดีที่สุดใน

การที่พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่าพุทธยานเป็นเรื่องยากและลึกซึ้ง ต้องรอเวลาให้ผู้รับพร้อมก่อนจึงจะประทานให้นั้น เห็นได้ชัดเจนจากพระสาวกองค์สำคัญก็ยิ่งเข้าใจเรื่องพุทธยานในระดับที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มแรกเมื่อพระองค์เปิดเผยเรื่องพุทธยานและอธิบายขยายความตามคำขอของพระสารีบุตรแล้วจึงจะเข้าใจได้ กลุ่มนี้คือพระสารีบุตร ซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีปัญญายิ่งจึงเป็นพระสาวกที่เข้าใจเป็นรูปแรก กลุ่มที่สอง พระพุทธองค์ต้องทรงเล่านิทานเรื่องไฟไหม้บ้านเศรษฐี และพระสาวกแสดงความเข้าใจด้วยนิทานเรื่องเศรษฐีกับลูกยากจน พระพุทธองค์ทรงอธิบายเสริมด้วยนิทานเรื่องฝนกับพืชชนิดต่าง ๆ อีกครั้งจึงจะเข้าใจ กลุ่มนี้คือพระสุภูติ พระมหากัจจายนะ พระมหากัสสปะ และพระโมคคัลลานะ กลุ่มที่สามเมื่อฟังนิทานเรื่องต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มที่สองแล้วก็ยังไม่เข้าใจ พระพุทธองค์จึงทรงเล่านิทานเรื่องเมืองเนรมิต และพระสาวกกลุ่มนี้แสดงความเข้าใจด้วยนิทานเรื่องมณีล้ำค่าที่ซ่อนในตะเข็บเสื้อ กลุ่มนี้ได้แก่ พระอานนท์ พระราหุล และพระอรหันต์อื่น ๆ

ความหมายของอุปมาธรรมที่ทรงแสดงในนิทานเรื่องต่างๆ นี้ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าทั้งสาวกยาน และปัจเจกพุทธยานเป็นเพียงยานหรือหนทางที่นำไปสู่ประโยชน์ของตนเท่านั้น ส่วนโพธิสัตว์ยานที่มุ่งเพื่อประโยชน์ผู้อื่นก็ยังไม่ใช่การตรัสรู้ธรรมขั้นสูงสุด แต่เป็น

๑๘๔ สุมาลี ลัมประเสริฐ

หนทางที่จะนำไปสู่พุทธยานในบั้นปลาย เห็นได้จากในปริวรรตที่ ๕ ที่พระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวยกย่องพระปुरुณะว่าเป็นเลิศทางด้านการสอนธรรม และเป็นผู้รักษารวมของพระศาสดาอย่างดี ดังนั้น “...เมื่อได้ปฏิบัติกิจของพระโพธิสัตว์จนพร้อมบริบูรณ์แล้ว อีกหลายกัลป์จำนวนมากมายเหลือคณานับ ท่านก็จะได้บรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ...” (ฉัตตสุมาลย์ กปิลสิงห์, ผู้แปล ๒๕๔๓ : ๑๕๕) ทำให้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้นว่าการจะบรรลุธรรมชั้นสูงหรือการไปสู่พุทธยานได้นั้น จะต้องผ่านขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ และปฏิบัติกิจของพระโพธิสัตว์ในการอุทิศตนเพื่อผู้อื่นให้สมบูรณ์อีกเป็นเวลานาน ดังนั้นแม้โพธิสัตว์ยานจะยังไม่ใช่การบรรลุธรรมชั้นสูงสุด แต่ก็เป็นหนทางที่จะนำไปสู่พุทธยาน เพราะการได้สาวกยาน หรือปัจเจกพุทธยานนั้นเป็นยานขั้นต่ำ (เหินยาน) ที่ไม่สามารถนำไปสู่พุทธยานอันเป็นยานชั้นสูงสุดได้ แต่ต้องอาศัยโพธิสัตว์ยานอันเป็นยานชั้นสูง (มหายาน) จึงจะไปสู่พุทธยานได้ ดังเขียนเป็นแผนผังได้ ดังนี้

การพิจารณาธรรมที่จะนำไปสู่พุทธยานนี้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ด้วยเพราะเป็นก้าวสำคัญที่จะไปสู่พุทธยาน ซึ่งมีหลายขั้นตอน ขั้นแรกคือต้องมีความตั้งใจที่จะเป็นพระพุทธเจ้า โดยต้องมีโพธิจิตโตตปาท หมายถึงการกำหนดจิตแน่วแน่มุ่งสู่พระโพธิญาณ การตั้งจิตเช่นนี้คือการแสดงความมุ่งหมายเรื่องปรีชาญาณหรือความรู้สูงสุดของพระพุทธเจ้า ขั้นต่อมาคือต้องมีการตั้งปณิธาน เพราะเป็นการประกาศให้รับรู้กันว่ามีจุดมุ่งหมายที่จะแสดงความกรุณา และช่วยเหลือผู้อื่นขั้นสุดท้ายคือต้องได้รับการพยากรณ์ ผู้พยากรณ์คือ พระพุทธเจ้าที่จะตรัสว่าพระโพธิสัตว์

พระองค์ได้จะ ببرลธรรมชั้นสูง สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างแน่นอน (ประพจน์
อศฺววิรุฬฺหการ ๒๕:๒๓ : ๑๗๐ ; Rahula 1978 : 54ff)

ขั้นตอนดังกล่าวนี้เห็นได้ในสัทธรรมปฺณทริกสูตร เมื่อบรรดาพระสาวกของพระ
พุทธองค์ได้รับทราบถึงทางไปสู่ความเป็นพระพุทธเจ้าคือพุทธยาน ต่างก็มีความปรารถนา
และได้กราบทูลขอร้องให้พระพุทฺธองค์ทรงอธิบายธรรมแห่งการไปสู่พุทธยานนั้น ดังพระ
สารีบุตรได้กราบทูลขอในปริวรรตที่ ๒ หรือพระสุภฺติ พระมหากัจจายนะ พระมหากัสสปะ
และพระมหาโมคคัลลานะได้กราบทูลขอในปริวรรตที่ ๔ เป็นต้น ส่วนการตั้งปณิธานที่จะ
ช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์นั้น เห็นได้ว่าเมื่อพระโพธิสัตว์สทาปริภุตะได้ฟังพระธรรม
บรรยายก่อนสิ้นอายุขัยก็ได้ตั้งปณิธานว่าขอต่ออายุออกไปอีก ๒๐ ร้อยพันหมื่นโกฏิปี
เพื่อประกาศพระธรรมแห่งสัทธรรมปฺณทริกสูตรแก่ผู้อื่นให้ได้เข้าถึงพระโพธิญาณ ส่วน
การพยากรณ์เห็นได้ว่าพระพุทฺธองค์ได้ทรงพยากรณ์พระสาวกผู้ปรารถนาพุทธยานว่าจะ
ได้เป็นพระพุทฺธเจ้า หลังจากทีพระสาวกเหล่านั้นเข้าใจหลักแห่งพุทธยานดีแล้ว

นอกจากขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ดังกล่าว เมื่อเป็นพระโพธิสัตว์แล้ว ยังต้อง
มีการปฏิบัติธรรมควบคู่กันไปด้วย จนกว่าจะตรัสรู้ธรรมชั้นสูงสุด ในสัทธรรมปฺณทริกสูตรนี้
จะกล่าวถึงธรรมก่อนก้าวไปสู่การตรัสรู้ชั้นสูงสุดโดยรวม โดยกล่าวถึงอริยสัจ ๔

พระพุทฺธเจ้า พระโพธิสัตว์ และพระสาวก ตามคติมหายาน ศิลปะจีน

สังคหวัตถุ ๔ บารมี ๖ ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ และโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ทั้งนี้ไม่ได้กล่าวถึงอย่างเป็นระบบชัดเจนว่าจะต้องปฏิบัติธรรมหรือเข้าถึงธรรมข้อใดก่อนหลัง เพียงแต่ให้ทราบว่าผู้ที่จะบรรลุถึงธรรมขั้นสูงสุดได้ ต้องเข้าใจหลักธรรมเหล่านั้นก่อน ซึ่งหากจะเข้าใจหลักธรรมที่จะนำไปสู่พุทธยานในสังคหธรรมปฏนทริกสูตรได้เป็นระบบชัดเจนขึ้น คงต้องใช้มหายานสูตรที่เกิดขึ้นภายหลังสังคหธรรมปฏนทริกสูตรพิจารณาาร่วมด้วยคือทศภูมิิกสูตรที่กล่าวถึงขั้นตอนการเป็นพระโพธิสัตว์ ๑๐ ขั้นตอน (ภูมิ) ที่ในแต่ละขั้นตอนจะอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าจะต้องปฏิบัติธรรมใดบ้าง โดยธรรมที่เป็นหลักในแต่ละภูมินั้น ได้แก่ บารมีทั้ง ๑๐ ตามคติของมหายาน ซึ่งต้องปฏิบัติพร้อมกันทั้ง ๑๐ บารมี แต่มีบารมีหนึ่งที่เด่นในขั้นนั้น ๆ (Dayal 1975 : 283-291)

๑. ประมุฑิตาภูมิ (pramuditābhūmi) เป็นขั้นแห่งความยินดี เนื่องจากพระโพธิสัตว์รู้สึกปิติยินดีที่จะได้ตรัสรู้ธรรมขั้นสูง และจะได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ขั้นนี้จะเน้นการบำเพ็ญทานบารมี คือมุ่งมั่นต่อการให้ และปฏิบัติสังคหวัตถุข้อแรกคือ ทาน ที่หมายถึงการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน

๒. วิมลางุณี (vimalābhūmi) เป็นขั้นแห่งความบริสุทธิ์ เนื่องจากพระโพธิสัตว์เป็นผู้ปราศจากมลทินและความเป็นทึบยาน (คือไม่ฝักใฝ่เฉพาะธรรมะขั้นต่ำ) แล้วถึงพร้อมซึ่งความสงบ และมีใจกรุณา ขั้นนี้จะบำเพ็ญศีลบารมี คือมุ่งในความประพฤติที่ดีงาม และปฏิบัติสังคหวัตถุธรรมในข้อ ๒ คือปิยวาจา หมายถึงมีวาจาอ่อนหวาน นานับถือ

๓. ประภากริภูมิ (prabhākārabhūmi) เป็นขั้นแห่งแสงสว่าง เนื่องจากพระโพธิสัตว์ได้นำแสงแห่งธรรมไปสู่สรรพสัตว์ ขั้นนี้จะบำเพ็ญขันติ (กษานติ) บารมี คือเน้นในเรื่องความอดทน และปฏิบัติสังคหวัตถุ ข้อที่ ๓ คืออหัตถจริยา หมายถึงการบำเพ็ญประโยชน์

๔. อรรจิสมติภูมิ (arāṇaṭībhūmi) เป็นขั้นแห่งรัศมีรุ่งเรือง เนื่องจากแสงแห่งโพธิปักขิยธรรมได้แผ่ไพศาลและอริชชาจนสิ้น ขั้นนี้จะบำเพ็ญวิริยะ (วีริยะ) บารมี หมายถึงความมีอุตสาหะ และปฏิบัติสังคหวัตถุธรรมข้อสุดท้าย คือ สมานัตตา หมายถึงการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ รวมทั้งการปฏิบัติโพธิปักขิยธรรม ๓๗ คือ

๔.๑ สติปัฏฐาน ๔ เป็นธรรมที่ทำให้สติได้พิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามความเป็นจริงคือ ๑. กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณากาย ๒. เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา ๓. จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิต ๔. ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน การมีสติ

กำหนดพิจารณาธรรม (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๐ : ๒๙๖-๒๙๗)

๔.๒ สัมมปธาน ๔ เป็นธรรมที่ควบคุมตนให้ละทิ้งกิเลสทั้งปวง คือ ๑. ความพยายามในการเริ่มแรกที่จะไม่ให้กิเลสที่มีเพิ่มขึ้น ๒. ความพยายามที่จะทำลายกิเลสทั้งหลาย ๓. ความพยายามที่จะสะสมบุญ ๔. ความพยายามที่รักษาบุญที่สร้างได้ และทำให้เพิ่มขึ้น (Dayal 1975 : 103)

๔.๓ อิทธิบาท ๔ ทางแห่งความสำเร็จคือ ๑. ฉันทะ ความพอใจใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความพยายามทำสิ่งนั้น ๓. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่สิ่งนั้น ๔. วิมังสา ความพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๐ : ๔๑๘)

๔.๔ อินทรีย์ ๕ และพละ ๕ เป็นข้อธรรมะที่ตรงกัน ประกอบด้วย ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา แต่เรียกชื่อต่างกันไปตามหน้าที่ที่ทำได้เรียกชื่อว่าพละ โดยหมายว่าเป็นกำลังทำให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคง ซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างจะเข้าครอบงำไม่ได้ เรียกชื่อว่าเป็นอินทรีย์ โดยความหมายว่าเป็นเจ้าการในการครอบงำเสียซึ่งธรรมที่ตรงข้ามแต่ละอย่างคือ ความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความฟุ้งซ่าน และความหลงมกมาย (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๐ : ๔๑๙-๔๒๐)

๔.๕ โพชฌงค์ ๗ เป็นธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้หรือองค์ของผู้ตรัสรู้มี ๑. สติ ๒. ธัมมวิจยะ (การสอดส่ายเลือกเห็นธรรม) ๓. วิริยะ ๔. ปีติ ๕. ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ) ๖. สมาธิ ๗. อุเบกขา (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๐ : ๑๙๒)

๔.๖ มรรค ๘ เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ ๑. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ๒. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ ๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ๔. สัมมากัมมันตะ ทำการชอบ ๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๖. สัมมาวายามะ เพียรชอบ ๗. สัมมาสติ ระลึกชอบ ๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๐ : ๒๑๕)

๕. สุทธยาภิมุขี (suddhayaḥbhūmi) หมายถึงขั้นที่เอาชนะยาก เป็นขั้นที่พระโพธิสัตว์จะต้องแสดงธรรมแก่สรรพสัตว์ ขณะเดียวกันก็ต้องปกป้องจิตของตนไม่ให้แปรเปลี่ยนขั้นนี้จะบำเพ็ญนาน (ธยาน) บารมี หมายถึงการมีสมาธิ และปฏิบัติสังคหวัตถุธรรมทั้งสี่ข้อ รวมถึงได้เข้าใจอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์) นิโรธ (ความดับทุกข์) มรรค (หนทางดับทุกข์)

๖. อภิมุขีภิมุขี (abhimukhībhūmi) หมายถึงขั้นมุ่งหน้าไปสู่ เป็นขั้นที่มุ่งไปสู่สังสารวัฏ และนิพพาน ขั้นนี้จะบำเพ็ญปัญญา (ปรัชญา) บารมี หมายถึงมีความฉลาด

ในธรรม และเข้าใจในหลักปฏิจลสมุปบาท การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา มี ๑๒ ห้วข้อ ได้แก่ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ และชรา มรณะ

๗. *ทวารังคมาภุมิ (dūraṅgamābhūmi)* หมายถึงขั้นที่ไปถึงได้ยาก เนื่องจากมีทางไปได้ทางเดียวคือทางแห่งพุทธยาน ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผ่านธรรมของหินยานแล้วมุ่งสู่การตรัสรู้เป็นพุทธเจ้า โดยต้องบำเพ็ญอุบาย (อุบายเกาศัลยะ) บารมี หมายถึงการใช้กุศโลบายเพื่อโน้มน้าวใจผู้อื่นให้เข้าหาธรรม รวมทั้งบำเพ็ญธรรมอื่น ๆ ในขั้นที่ผ่านมาให้สมบูรณ์มากขึ้น

๘. *อจลาภุมิ (acalābhūmi)* หมายถึงขั้นที่ไม่มีความหวั่นไหว เนื่องจากไม่หวั่นจากความคิด ๒ ประการ คือความว่ามีเหตุ กับความคิดว่าไม่มีเหตุ ขั้นนี้พระโพธิสัตว์สามารถเข้าสู่นิพพานได้แล้ว เพราะมีคุณสมบัติพร้อม จึงต้องบำเพ็ญธรรมปณิธาน (ประณิธาน) บารมีคือตั้งใจมั่นที่จะช่วยเหลือนสรรพสัตว์แทนการเข้าสู่นิพพาน

๙. *สัทธุมตีภุมิ (sādhumatibhūmi)* หมายถึงขั้นที่มีความคิดที่ดี เนื่องจากความคิดที่ดีนั้นเกิดจากการได้รับประติสัมภิกา* ในขั้นนี้พระโพธิสัตว์เข้าถึงจิตใจสรรพสัตว์ทุกชีวิตได้ และเริ่มที่จะสั่งสอนธรรมแก่ผู้อื่น โดยบำเพ็ญธรรมพลบารมี คือการมีกำลังกายดี และมีอำนาจ

๑๐. *ธรรมเมฆาภุมิ (dharmameghābhūmi)* หมายถึงขั้นเมฆแห่งธรรม ในมหายานสูตรอ้างการให้ความหมายของธรรมเมฆาภุมิไว้ว่า “ธรรมเมฆา ทวยะวยาปเตจร ธรรมากาสสุยเมฆวต |๓๘| ทวยะวยาปเตริติ สมาริมุขธารณีนุชวยาปนานู เมฆเนวากาสสุถลียสุยา-ศรยสันนิชฎสุย ศุรุตตรมสุย ธรรมเมฆเตยฺยเต |” (Bacchi, ed.1970 : 174-175) แปลความว่า ภุมิที่ชื่อว่าธรรมเมฆา เพราะแผ่กระจายไปทั่วที่ว่างคือธรรม (สัจธรรม) โดยอาศัยวิธีการสองประการ เหมือนเมฆแผ่กระจายไปทั่วท้องฟ้า คำว่า ทวยะวยาปเตจร หมายความว่า ที่เรียกว่าธรรมเมฆา เพราะแผ่กระจายไปทั่วที่ว่างคือธรรม (สัจธรรม) ที่ได้ฟังมาแล้ว

* Monier Williams (1999 : 672) ให้ความหมายว่าศาสตร์แห่งการวิเคราะห์แยกแยะ เป็นแนวคิดของพุทธศาสนา มี ๔ ประการ ซึ่งตรงกับคำบาลีว่าปฏิสัมภิกา หมายถึงความรู้แตกฉาน ๔ ประการ คือ ๑. อตตปฏิสัมภิกา ปัญญาแตกฉานในอรรถ ๒. ธัมมปฏิสัมภิกา ปัญญาแตกฉานในธรรม ๓. นิรุตติปฏิสัมภิกา ปัญญาแตกฉานในนิรุตติคือภาษา ๔. ปฏิภาณปฏิสัมภิกา ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๐ : ๑๔๖)

ที่เป็นที่ที่ว่างเปล่า แต่ให้สิ่งต่าง ๆ เข้าไปอาศัยพักพิงได้ โดยอาศัยสมาธิ และอาศัย
ธารณี เหมือนเมฆแผ่ปกคลุมท้องฟ้า

ขั้นนี้จึงเป็นขั้นที่พระโพธิสัตว์ได้สั่งสอนธรรมในที่ต่าง ๆ เพื่อให้ธรรมะเผยแผ่ไป
ถ้วนทั่วดังเมฆที่แผ่กระจายไปทั่วท้องฟ้า ด้วยการบำเพ็ญธรรมญาณ (ชญาณ) บารมีคือ
ความรอบรู้

ในเรื่องของบารมีซึ่งเป็นธรรมข้อสำคัญของการเป็นพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะตรัสรู้
ธรรมขั้นสูงนั้น ในคติของฝ่ายมหายานนั้น เน้นเพียงแค่ ๖ บารมีที่กล่าวถึงใน ๖ ชั้นแรก
เท่านั้น เพราะบารมีที่ ๗-๑๐ เป็นบารมีที่สำคัญรองลงมา มักไม่ได้รับการกล่าวถึงนัก
ในสังฆธรรมปฐกสูตรเองก็กล่าวถึงบารมี ๖ เป็นสำคัญ มีในปริวรรตที่ ๒๕ ที่กล่าวถึง
๗ บารมี คือกล่าวถึงอุบายบารมีด้วย (ฉัตตสมาลย์ กบิลสิงห์, ผู้แปล ๒๕๔๓ : ๓๔๐)
ทั้งนี้เป็นเพราะพระสูตรฉบับนี้เน้นอุบายธรรมเป็นสำคัญ เห็นได้จากพระพุทธรองค์ทรง
สั่งสอนพระสาวกด้วยการใช้กุศโลบายเพื่อให้เข้าถึงธรรมแห่งพุทธยานที่ลึกซึ้ง จึงทำให้
อุบายบารมีซึ่งเป็นบารมีสำคัญรองลงมาได้รับการกล่าวถึงพร้อมกับบารมีสำคัญทั้ง ๖
ประการ

ส่วนเรื่องการจะเข้าถึงพุทธยานได้ต้องผ่านขั้นตอนหลายขั้นตอน โดยเฉพาะ
ต้องถึงพร้อมด้วยธรรมะหลายประการ ก็เพราะในคติของฝ่ายมหายานนั้นแม้จะเชื่อว่า
ทุกคนสามารถเข้าถึงพุทธยานได้ แต่พุทธยานเป็นเรื่องยากและลึกซึ้ง จึงต้องใช้สติปัญญา
ความมานะอดทน รวมทั้งมีความมุ่งมั่น เพราะเมื่อได้ตรัสรู้พระโพธิญาณแล้ว ยังไม่
สามารถเข้าสู่นิพพานได้ แต่จะต้องถ่ายทอดธรรมะที่ตรัสรู้นั้นให้ผู้อื่นได้รับทราบด้วย ซึ่ง
เป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ในการที่จะนำสรรพสัตว์ได้เข้าถึงพุทธยานด้วยเช่นกัน ถึงแม้การ
ตรัสรู้ธรรมขั้นสูงจะยาก แต่ในสังฆธรรมปฐกสูตรได้กล่าวว่ามีผู้ตรัสรู้ในอดีตจำนวน
มาก และผู้ตรัสรู้เหล่านั้นต่างก็ยินดีที่จะถ่ายทอดธรรมะที่ตนเข้าใจอย่างถ่องแท้ต่อไป
ดังนั้นพุทธยานจึงเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในที่พระพุทธรองค์ประทานแก่สรรพสัตว์ ความยากจึง
ไม่น่าจะเป็นอุปสรรคในการที่จะเข้าถึงพุทธยาน เพราะสิ่งใดที่ได้มายากย่อมแสดงให้เห็น
ว่าเป็นของมีค่า ดังที่พระพุทธรองค์ทรงเล่านิทานเปรียบเทียบพุทธยานกับสิ่งที่ล้ำค่าที่สุด
เสมอ

สังฆธรรมปฐกสูตรเป็นพระสูตรที่แสดงให้เห็นว่าในหนทางของ
ฝ่ายมหายานนั้นทุกคนสามารถเข้าถึงความเป็นพุทธะได้ แม้จะเป็นทางที่อาจจะยาวไกล

แต่ถ้ามีความมานะและความตั้งใจมั่นแล้ว ทุกคนก็สามารถไปถึงหนทางนั้นได้ เพราะแม้แต่สตรีที่เคยถูกปฏิเสธการเป็นพระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นหนทางสำคัญที่จะไปสู่ธรรมชั้นสูงสุดคือพุทธยาน ก็ยังสามารถเข้าถึงพระโพธิญาณได้ ดังในปริวรรตที่ ๑๑ ธิดาพระสาครนาคราชผู้มีปัญญาเฉียบแหลมและมีความใฝ่ธรรม ที่มีอายุเพียง ๘ ปี แต่ด้วยความมุ่งมั่นในธรรมจึงได้เป็นบุรุษ เป็นพระโพธิสัตว์ และได้รับพุทธยานในที่สุด

สังฆธรรมปุนทริกสูตรจึงเป็นพระสูตรที่พยายามชี้ให้เห็นว่าหนทางที่พ้นทุกข์ของสรรพสัตว์นั้นมีหลายขั้นตอน แต่ขั้นตอนสำคัญสูงสุดและประเสริฐที่สุดมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้นคือพุทธยาน โดยจะพบว่าไม่ได้มุ่งเน้นเสนอธรรมะที่ซับซ้อนแต่ประการใด จึงนับเป็นคุณลักษณะที่ทำให้พระสูตรฉบับนี้ไม่มีแนวคิดด้านคำสอนขัดแย้งกับพระสูตรอื่น รวมทั้งไม่มีการกล่าววาทะคำสอนใดเป็นมิชฌาทิปฏิฐิ ทุกคำสอนจึงสามารถผสมผสานเข้ากับสังฆธรรมปุนทริกสูตรได้ เพราะสังฆธรรมปุนทริกสูตรเสนอแก่นสำคัญว่าหลักแห่งพุทธยานคือการมุ่งปฏิบัติธรรมและสะสมคุณความดีด้วยการอุทิศตนเพื่อผู้อื่นตามแนวทางของพระโพธิสัตว์ ฉะนั้นธรรมะอื่นใดที่ช่วยในการสะสมบุญบารมีที่นอกเหนือจากธรรมะซึ่งเป็นข้อควรปฏิบัติของพระโพธิสัตว์แล้ว ก็สามารถเอื้อต่อการมุ่งสู่พระโพธิญาณในกาลข้างหน้าทั้งสิ้น และเมื่อคำสอนในสังฆธรรมปุนทริกสูตรต้องการโน้มนำให้บุคคลทั่วไปมุ่งสู่พุทธยานให้ได้จำนวนมาก เพื่อเป็นการปลดปล่อยสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย การสะสมความดีใด ๆ ที่จะช่วยให้ได้พุทธยานอันเป็นการบรรลุดูธรรมชั้นสูงโดยเร็ว พระสูตรนี้จึงสามารถน้อมรับไว้ได้ทั้งหมด

การไม่ได้เสนอหลักธรรมที่หลากหลายซับซ้อน การไม่ขัดแย้งกับคำสอนอื่น และการชี้แนวทางให้เห็นว่าทุกคนสามารถสะสมคุณความดีได้ง่าย โดยอาจท่องจำคาถาในสังฆธรรมปุนทริกสูตรเพียง ๑ บท หรือเพียงการน้อมใจให้พระสกุญเจตีย์ใด ๆ ก็เป็นส่วนที่จะช่วยนำบุคคลนั้นเข้าใกล้พุทธยานได้มากขึ้น ลักษณะเด่นที่ชี้หนทางให้สรรพสัตว์มุ่งสู่ทางแห่งการดับทุกข์ ด้วยการเพียรพยายามสะสมบุญไปตามกำลังสติปัญญาและความสามารถของตน โดยค่อย ๆ พัฒนาการเรียนรู้ธรรมไปตามลำดับขั้นนี้ จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พระสูตรนี้ได้รับความศรัทธาเชื่อถืออย่างกว้างขวางและเป็นพระสูตรที่มีความแพร่หลายมากที่สุด

บรรณานุกรม

- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, ผู้แปล. สัทธรรมปุณฑริกสูตร. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : ศูนย์ไทย-ธิเบตศึกษา, ๒๕๔๓.
- ประพนธ์ อัครวิรุฬหการ. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์เถรวาทและคัมภีร์มหายาน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.
- พระธรรมปิฎก. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- สุรพล เพชรศร. สาระสำคัญแห่งสัทธรรมปุณฑริกสูตร. กรุงเทพฯ : กลุ่มศึกษาสัทธรรมปุณฑริกสูตร, ๒๕๔๓.
- อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. พระพุทธศาสนามหายาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : สมากรศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- Akira, Hirakawa. A History of Indian Buddhism. Translated by Paul Groner. Reprinted. Delhi : Motilal Banarsidass, 1998.
- Bacchi, S., ed. Mahāyāna-sūtrālaṅkāra of Asaṅga. Darbhanga : Post-graduate studies and Research in Sanskrit Learning, 1970.
- Dayal, Har. The Bodhisattva doctrine in Buddhist Sanskrit Literature. Reprinted. Delhi : Motilal Banarsidass, 1975.
- Kern, H., trans. Saddharma-Puṇḍarīkasūtra or The Lotus of the True Law. New York : Dover Publications, 1963.
- Kimura, Ryukan. A Historical Study of the terms Hīnyāna and Mahāyāna and the Origin of Mahāyāna Buddhism. Delhi : Indological Book Corporation, 1978.
- Nariman, J.K. Literary History of Sanskrit Buddhism. Reprinted. Delhi : Motilal Banarsidass, 1992.
- Rahula, Bhikkhu Telwatte. A Critical Study of the Mahāvastu. Delhi : Motilal Banarsidass, 1978.

Vaidya, P.L., ed. **SADDHARMAPUNḌARĪKASŪTRA**. Bihar : Mithila Institute. 1960.

Williams, Monier Monier, Sir. **Sanskrit–English Dictionary**. 15th ed. Delhi : Motilal Banarsidass, 1999.

Winternitz, Maurice. **History of Indian Literature**. Vol. II. Delhi : Motilal Banarsidass, 1988.